

โสตทัศนศึกษา

คำว่า "โสตทัศนศึกษา" (Audiovisual Education) ประกอบด้วยคำสองคำรวมกัน คือ คำว่า "โสตศึกษา" คำหนึ่ง และคำว่า "ทัศนศึกษา" อีกคำหนึ่ง

"โสตศึกษา" หมายถึง **ประสบการณ์การศึกษา** ซึ่งผู้เรียนได้รับโดยอาศัยการฟังหรืออาศัยหู ส่วน "ทัศนศึกษา" นั้น หมายถึง **ประสบการณ์การศึกษา** ซึ่งผู้เรียนได้รับจากการดูหรืออาศัยตา ดังนั้นคำว่า "โสตทัศนศึกษา" จึงหมายถึงประสบการณ์การศึกษา ซึ่งผู้เรียนได้รับจากการฟัง หรือการดู และจากทั้งการฟังและการดู

การให้การศึกษแก่ผู้เรียนก็คือการจัดสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทางการศึกษา หรือการจัดประสบการณ์การศึกษานั้นเอง ประสบการณ์การศึกษาที่จัดนั้นมีหลายชนิดด้วยกันตั้งแต่ประสบการณ์รูปธรรม ไปจนถึงประสบการณ์นามธรรม แต่อย่างไรก็ดี ประสบการณ์การศึกษาก็อาจจำแนกได้เป็น 2 ชนิดที่สำคัญ คือ ประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์จริงกับประสบการณ์แทน สิ่งที่จะให้ประสบการณ์ตรงได้ ได้แก่ของจริง บุคคลจริง เหตุการณ์และสถานการณ์จริง ตลอดจนสถานที่หรือแหล่งทรัพยากรทางการเรียนรู้ที่เป็นจริง ส่วนที่จะให้ประสบการณ์แทนได้ ได้แก่ของจำลอง สถานการณ์สมมุติ แบบอย่างการกระทำ การแสดง รูปภาพ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ แผ่นเสียง แผ่นที่ แผ่นภูมิ แผนที่ ไปจนถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมสูงสุดคือ คำพูดหรือคำเขียนในรูปของกรบรรยาย และสิ่งพิมพ์

สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวเหล่านี้ เมื่อนำมาใช้ในกระบวนการศึกษา หรือการเรียนการสอน โดยเชื่อว่าจะช่วยให้การรับประสบการณ์การศึกษาดีขึ้นได้ เป็นที่รู้จักหรือเรียกกันทั่วไปว่า "อุปกรณ์การสอน" บ้าง ซึ่งสมัยหลังเรียกว่า "สื่อการสอน" หรือ "สื่อการเรียน" บ้าง "สื่อโสตทัศนะ"

บ้าง สมัยเมื่อความคิดทางโสตทัศนศึกษาเป็นที่ยอมรับก็เราเรียกอุปกรณ์หรือสื่อเหล่านั้นว่า "โสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์"

การที่โสตทัศนศึกษาเข้ามามีบทบาทในการให้การศึกษาก็เพราะเชื่อกันว่า คนเราเรียนรู้จากการสัมผัสสิ่งเร้าเพื่อการเรียน ถ้าสิ่งเร้าเป็นรูปธรรม เป็นของจริง หรือคล้ายจริงมากเท่าใด การเรียนรู้ก็จะมี ความถูกต้องลึกซึ้ง และมีความหมายมากกว่าสิ่งเร้าที่เป็นนามธรรมหรือกลอนข้างเป็นนามธรรม ผู้ที่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการสัมผัสรับรู้ จึงเห็นว่า ควรต้องใช้โสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์ในการเรียนการสอนให้มากที่สุด

นอกจากนั้น จากการวิจัยยังพบว่าประสบการณ์ที่คนเราแต่ละคนมีอยู่ ร้อยละ 83 เกิดจากตาหรือการดู ร้อยละ 11 เกิดจากหูหรือการฟัง อีกร้อยละ 6 เกิดจากการดมหรือจุก การชิมหรือลิ้ม และการสัมผัสทางผิวหนัง โดยเฉพาะที่เกิดจากการฟังและดูนั้น รวมกันแล้วมีปริมาณถึงร้อยละ 94 ซึ่งนับว่าเป็นที่มาของประสบการณ์ส่วนใหญ่ของคนเรา อย่างไรก็ตาม โสตทัศนศึกษา มิได้จำกัดขอบเขตของการให้การศึกษหรือประสบการณ์การศึกษาอยู่เฉพาะผ่านทางตากับหูเท่านั้น แต่รวมถึงการสัมผัสทุก ๆ ทาง เพราะเชื่อว่าทุกส่วนของบุคคลมีบทบาทในการเรียนรู้ และโดยเฉพาะจากสิ่งที่มีตัวตนหรือเป็นรูปธรรมมาก ๆ ดังที่ได้มีการให้ความหมายของคำว่า โสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์ว่า หมายถึง "วัสดุและอุปกรณ์ที่ให้ประสบการณ์การศึกษาแก่ผู้เรียนได้โดยไม่ขึ้นอยู่กับคำ (พูดหรือเขียน) เป็นสำคัญ"

ประวัติ

ความคิดทางโสตทัศนศึกษาและการใช้โสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์ เพื่อถ่ายทอดความหมายนั้นมีมานาน พร้อมกับประวัติการศึกษาของมนุษยชาติเลยทีเดียว มนุษย์ติดต่อ

ทำความเข้าใจกันด้วยภาพ ก่อนที่จะมีภาษาพูดหรือภาษาเขียน

นอกจากนี้ในสมัยต่อ ๆ มา นักปราชญ์ นักการศึกษา นักจิตวิทยาเป็นอันมากได้ให้ความคิด ได้ดี และเน้นให้เห็นความสำคัญของทัศนศึกษา และการศึกษาแบบปฏิบัติจริง มาทุกยุคทุกสมัย นับตั้งแต่ ซีเซโร (Cicero) อีริสมุส (Erasmus) เฟรนซิส เบคอน (Francis Bacon) จอห์น อดัมส คอมีนิอุส (John Amos Comenius) ฌอง ฌาคส์ รูโซ (Jean Jacques Rousseau) เปสตาล็อซซี (Pestalozzi) เฟรเดอริค (Froebel) เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ในบรรดาท่านเหล่านี้ ผู้ที่ได้รับเกียรติว่าเป็นบิดาของ โสตทัศนศึกษา ก็คือ จอห์น อดัมส คอมีนิอุส สังฆราชแห่งโมราเวีย ในประเทศเยอรมันนี้ ในช่วงคริสตศตวรรษที่ 17 ได้เขียนหนังสือสำคัญ ๆ ไว้มากมาย เล่มที่สำคัญต่อโสตทัศนศึกษาเล่มหนึ่งชื่อ 'Orbis Pictus' หรือ "โลกในรูปภาพ" ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1658 เป็นหนังสือเรียนซึ่งใช้ภาพเป็นหลักของการเรียน

เมื่อย่างเข้าสู่ศตวรรษใหม่ขึ้น ได้มีการคิดค้นพัฒนาวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอนใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นเช่น กระดาษหมึก เครื่องเขียน แบบเรียน แผนที่ ลูกโลก แผนที่ ภาพต่าง ๆ จนถึงระหว่าง ทศวรรษ ค.ศ. 1927 - 1937 วัสดุ อุปกรณ์ประเภทภาพ เครื่องฉายสไลด์ ฟลิ้มสคอฟ วิชยู แล่นเสียง เข้ามามีบทบาทในการศึกษาและการเรียนการสอนมากขึ้นทุกขณะ ธรรมะนั้นับเป็นสมัยเริ่มต้นของโสตทัศนศึกษาอย่างแท้จริง

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง (ค.ศ. 1941 - 1945) โสตทัศนศึกษาเจริญก้าวหน้ามากขึ้นเพราะวงการทหารของสหรัฐอเมริกาพัฒนาภาพยนตร์เสียงเข้ามาใช้ในการให้การศึกษาและการฝึก นอกจากนี้ยังได้นำเอาโสตทัศนวัสดุและอุปกรณ์อย่างอื่น เช่น เครื่องฉายภาพทึบแสง เครื่องฉายฟลิ้มสคอฟ เป็นต้น พร้อมทั้งวิจัยและพัฒนาทั้งในด้านคุณภาพและเทคโนโลยีในการผลิต การใช้ด้วย

นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นมา โสตทัศนศึกษาในวงการการศึกษาของสหรัฐอเมริกาเจริญก้าวหน้ามากขึ้น การนำโสตทัศน

วัสดุและอุปกรณ์มาใช้ในการศึกษาแพร่หลายกว้างขวางมากยิ่งขึ้น จนกระทั่งขอบข่ายของความคิดได้ขยายตัวครอบคลุมไปถึงเทคโนโลยีทางด้านระบบเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ทำให้เกิดมีระบบวิธีการทางการศึกษาใหม่ ๆ เกิดขึ้น มีการเน้นการใช้ทรัพยากรการศึกษาที่กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม โสตทัศนศึกษาจึงเปลี่ยนชื่อและแนวความคิดใหม่เป็น เทคโนโลยีการศึกษาเมื่อราวสองทศวรรษที่ก่อนมา ระบบการให้การศึกษาทั้งหลายรูปแบบ ทั้งการศึกษามวลชน การศึกษาเป็นกลุ่ม และการศึกษารายบุคคล จึงได้มีการใช้สื่อการศึกษาใหม่ ๆ หลายอย่างมากขึ้น เช่น สื่อมวลชน แถบภาพ (videotape) ตลอดจนคอมพิวเตอร์

สำหรับประเทศไทย โสตทัศนศึกษาเริ่มเกิดเป็นตัวตนขึ้นในระยะตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยเฉพาะสำนักงานข่าวสารอเมริกัน ได้นำภาพยนตร์เสียง 16 มม. เข้ามาสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2488 เพื่อฉายให้ผู้กั้นตระหนักในสาเหตุของสงครามและผลของมัน และเรียกกรรมวิธีนี้ว่า "โสตทัศนศึกษา"

ราว พ.ศ. 2489 กระทรวงศึกษาธิการ โดยเฉพาะกองการศึกษาผู้ใหญ่ ได้เริ่มใช้ภาพยนตร์เสียงให้คนรู้หนังสือ เผยแพร่ความรู้ทั่วไปแก่ประชาชน รวมทั้งแพร่ความบันเทิงเข้าไปด้วย โดยจัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่ทั้งทางบกและทางน้ำ ตามสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในและนอกโรงเรียน และเพิ่มจำนวนหน่วยเคลื่อนที่ขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงกับมอบให้จังหวัดสำคัญ ๆ ดำเนินการ โรงเรียนรัฐบาลส่วนกลางเริ่มจัดให้มีหน่วยโสตทัศนศึกษาขึ้นในโรงเรียนเช่นที่โรงเรียนสตรีวิทยาซึ่งเป็นแห่งแรก เป็นต้น

หลังจากที่กระทรวงศึกษาธิการได้ส่งเจ้าหน้าที่รุ่นแรกไปศึกษาวิชาโสตทัศนศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาและสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งได้ส่งอาจารย์ผู้สอนวิชานี้ไปศึกษาทั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้งานทางด้านโสตทัศนศึกษาเจริญก้าวหน้าและแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษาขึ้นผลิตภาพยนตร์การศึกษาและแถบภาพ สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เปิดสอนวิชาโสต

ทัศนศึกษาขึ้นโดยเฉพาะวิทยาลัยวิชาการศึกษา (ปัจจุบันนี้คือมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ) เริ่มเปิดสอนหลักสูตรสาขาวิชาโสตทัศนศึกษา ระดับปริญญาโทขึ้นเป็นครั้งแรกในปีการศึกษา 2509 และได้เปลี่ยนชื่อสาขาวิชาเป็นเทคโนโลยีทางการศึกษา เมื่อปีการศึกษา 2517 ทำให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากสถาบันการศึกษานี้ มีความรู้ความสามารถในด้านการผลิต การเลือก การใช้ การประเมินผล และการบริหารงานทางด้านโสตทัศนศึกษาเพิ่มจำนวนขึ้น มีผู้สำเร็จการศึกษาจำนวนมากได้เป็นผู้สอนวิชานี้ในสถาบันการศึกษา ทัศนศึกษา หรือไม่ก็นำไปใช้ช่วยการสอนของตนเองตามโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยขึ้น ทำให้การเรียนการสอนในแต่ละแห่งได้รับผลดียิ่งขึ้น อันเป็นประโยชน์แก่การศึกษาของชาติเป็นส่วนรวม

สื่อโสตทัศนศึกษา

โสตทัศนศึกษา เน้นหนักทางการให้ประสบการณ์ที่ เกิดจากการใช้ประสาทสัมผัสของผู้เรียนให้มากที่สุด

นักโสตทัศนศึกษาหลายท่านพยายามจัดประเภทของสื่อโสตทัศนศึกษาออกตามประสบการณ์โดยเริ่มจากการแบ่งประสบการณ์ไปหาคำรวม เช่น แบ่งประสบการณ์การศึกษาออกเป็น 2 อย่าง คือ ประสบการณ์ตรง กับประสบการณ์แทน จากนั้นก็มาจัดประเภทของสื่อโสตทัศนศึกษา เช่น สื่อโสตทัศนศึกษาที่ให้ประสบการณ์จริง ได้แก่ของจริง และสถานการณ์ตามความเป็นจริง ส่วนสื่อโสตทัศนศึกษาที่ให้ประสบการณ์แทน ได้แก่ ของจำลอง สถานการณ์สมมุติ ภาพยนตร์ สไลด์ เทปเสียง แอเนกิมิ หนังสือและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

นักโสตทัศนศึกษาที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน คือ ศาสตราจารย์ ดร. เอ็ดการ์ เดล (Edgar Dale) ได้แบ่งประสบการณ์การศึกษาออกเป็น 11 อย่าง เรียกว่า กรวยแห่งประสบการณ์ (Cone of experiences) โดยเรียงตั้งแต่ประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ที่ฐานของกรวยขึ้นไปตามลำดับจนถึงประสบการณ์แบบนามธรรมสูงสุดที่ตรงยอดของกรวยดังนี้

ประสบการณ์การศึกษา

สื่อโสตทัศนศึกษา

ถึงแม้จะแบ่งประเภทของสื่อโสตทัศนศึกษา ตามชนิดของประสบการณ์การเรียนรู้แล้วก็ตาม ก็ยังมีความหลากหลายอยู่มาก นักโสตทัศนศึกษาจึงพยายามที่จะหาเกณฑ์บางอย่างมาเป็นตัวกำหนดประเภทของสื่อโสตทัศนศึกษาต่อไปอีก จนกระทั่งมีการแบ่งประเภทสื่อโสตทัศนศึกษาออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. โสตทัศนวัสดุ (Audiovisual materials) ได้แก่ สื่อโสตทัศนศึกษาที่เสนอโดยไม่ต้องอาศัยเครื่อง เช่น ของจริง ของตัวอย่าง หุ่นจำลอง แผนที่ แผนที่ ภูมิ เป็นต้น

2. โสตทัศนอุปกรณ์ (Audiovisual equipment) ได้แก่ สื่อโสตทัศนศึกษาที่เป็นเครื่องมือต่าง ๆ หรือเสนอโดยอาศัยเครื่อง เช่น เครื่องฉายต่าง ๆ เครื่องเสียงต่าง ๆ เป็นต้น

3. โสตทัศนวิธี (Audiovisual methods) ได้แก่ สื่อโสตทัศนศึกษาที่มีอาจกำหนดได้ว่าเป็นโสตทัศนวัสดุหรืออุปกรณ์ แต่เป็นทั้งกระบวนการ เข้าทำนองสื่อกระบวนการ เช่น การแสดงละคร การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ และนิทรรศการ เป็นต้น

สนั่น ปัทมะทิน